

Danmark er ude af balance

FEM FORSLAG TIL VÆKST OG BESKÆFTIGELSE I LAND- OG YDERKOMMUNERNE

Mindre kommuner, som ligger langt fra de større byer, har siden finanskrisen oplevet langt mindre vækst i beskæftigelsen end kommuner med større bymæssig bebyggelse, som ligger relativt tæt på de større byer. Det dokumenterer blandt andre Finansministeriet (november, 2017) og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (3. april 2019). Det hænger blandt andet sammen med, at færre flytter til yderområderne (Vækstudvalget, 2018: s. 18), hvoraf de tilflyttende overvejende er uden tilknytning til arbejdsmarkedet, mens de fraflyttende er i job (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2. november 2019). Men det hænger også sammen med, at færre – især mindre – virksomheder etablerer sig i land- og yderkommunerne, og at færre af de eksisterende virksomheder vokser.

I notatet, *De mindre virksomheder er en erhvervspolitisk udfordring for land- og yderkommunerne*, har Cevea undersøgt sammenhængen mellem virksomheders udvikling og udviklingen i beskæftigelsen. I analysen konkluderer vi, at virksomheder i land- og yderkommuner i ganske høj grad har været i stand til at overleve fra 2010 til 2017, men at forklaringen på den lave beskæftigelsesfremgang i stedet skal findes i, at disse kommuner i mindre grad har kunnet tiltrække nye virksomheder¹, og at de etablerede virksomheder i ringe grad har evnet at vækste. Især når det gælder opstart og tiltrækning af mindre virksomheder har udviklingen været sløj i land- og yderkommunerne. Blandt de mindre virksomheder har der ligefrem været tale om en beskæftigelsestilbagegang i en periode, der ellers har været præget af stigende privat beskæftigelse.

FOKUS PÅ VÆKSTBARRIERER, UDDANNELSE OG GRØN OMSTILLING

En styrket beskæftigelses- og erhvervspolitik i land- og yderkommunerne kræver en bredspektret indsats, hvor lokale og regionale områders potentialer og styrker afdækkes og udbygges. Der er både brug for at medtænke land- og yderkommunerne i Danmarks samlede vækststrategi og at reducere lokale barrierer. Lokale, regionale og nationale beslutningstagere må alle bidrage til at løse beskæftigelsesudfordringen for land- og yderkommunerne.

Dette notat indeholder forslag, vi mener, kan bidrage til at bremse den skæve udvikling mellem by og land. Notatet er ikke en udtømmende liste over politiske tiltag, der kan løse land- og yderkommunernes samlede udfordring. Forslagene er derimod et bidrag til at løse den specifikke udfordring, som land- og yderkommunerne har med at tiltrække nye mindre virksomheder og at sikre, at allerede etablerede virksomheder vokser.

Den indsats bør som minimum fokusere på tre områder: 1) nedbrydning af barrierer for vækst og beskæftigelse, 2) forankring af den grønne omstilling i land- og yderkommunerne og, 3) decentralisering af uddannelsesinstitutioner.

---

¹ Kommunetyperne er defineret af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2008: 7). *Det danske landdistriktsprogram 2007-2013*: http://naturerhverv.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Tilskud/Projekttilskud/Landdistrikter/Landdistriktsprogram_2007-2013.pdf

Forslagene baserer sig desuden på anbefalinger fra erhvervsorganisationer, landdistriktsorganisationer og andre interessenter, der har udviklet forslag til politiske tiltag, som kan styrke landdistrikterne, herunder land- og yderkommunerne, og skabe geografisk balance i vækstudviklingen i Danmark.

Nedbrydning af barrierer for beskæftigelse og vækst

Der er bred enighed om, at barriererne for at skabe arbejdspladser i land- og yderkommunerne varierer fra kommune til kommune. Forskellige aktører peger på forskellige tiltag, der enten er direkte målrettet lokal erhvervsfremme eller indirekte gennem områdernes evne til at tiltrække nye, veluddannede borgere.

Nedrivning af ubenyttede boliger i land- og yderkommunerne og større udbredelse af bredbånd og mobildækning er eksempler på to initiativer fra vækstudvalget (2018) og Udvalget for levedygtige landsbyer (2018), der i øjeblikket er ved at blive implementeret politisk, og som vil bidrage positivt til at øge væksten. Vækstudvalget (2018) foreslår desuden forbedrede lånemuligheder til styrkelse af de mindre virksomheder i yderområder; blandt andet nævnes en styrkelse af Vækstfonden som en del af løsningen.

Et andet eksempel er partnerskaber mellem private aktører i land- og byområder. For eksempel har COOP indgået samarbejder med en række leverandører af lokale råvarer, hvilket skaber en efterspørgsel på de lokalt producerede varer (COOP, 2020). Partnerskaberne mellem aktører i land- og byområder kan skabe direkte fordele for begge parter gennem omsætning og arbejdspladser, men også indirekte ved at styrke udveksling af viden, brandingværdier, livskvalitet mv. (Hjalager og Rasmussen, 2014).

I Cevea foreslår vi yderligere tre politiske initiativer, der kan bidrage til væksten i land- og yderkommunerne: a) opsplnitning af offentlige udbud, b) styrket rådgivning og støtte til iværksættere og c) bedre offentlig service til borgerne.

Opsplnitning af offentlige udbud

Offentlige udbud kan være så store og komplekse, at mindre virksomheder ikke er i stand til at byde ind, hvilket blandt andet er fremhævet af Vækstteam for grøn energi- og miljøteknologi (2019). Derfor foreslår Cevea at ændre den offentlige udbudspolitik og anvende offentlige udbud som et instrument til erhvervsfremme, særligt i land- og yderkommuner. Gennem opsplnitning af udbud samt lettere adgang for at byde ind i partnerskaber kan adgangen for små, lokale virksomheder forbedres, så det bliver lettere for mindre virksomheder at etablere sig udenfor de større byer. Samtidig vil det betyde, at lokale udgifter i højere grad bliver til lokale indtægter, der bidrager til at fastholde og øge den lokale beskæftigelse.

Styrket rådgivning og støtte til iværksættere

Erhvervspolitiske interessenter peger bl.a. på, at adgangen til specialiseret rådgivning for iværksættere er dårligere i tyndt befolkede områder end i de større byer, selvom der eksisterer et relativt veletableret system af finansiering og rådgivning til opstartsvirksomheder i kraft af EU-

midler, nationale fonde, Erhvervs- og væksthuse, Lokale Aktionsgrupper (LAG) osv. I mindre samfund er det vigtigt for opstartsvirksomheder at have en lokal støtte og opbakning for at blive en succes.

For at bidrage til at land- og yderkommuners rammevilkår reelt sidestilles med bykommunernes foreslår Cevea, 1) at det eksisterende netværk af rådgivning til iværksættere bindes bedre sammen og forbindes til yderområder, så den bedst mulige rådgivning stilles til rådighed, og 2) at der samtidig tilføres ressourcer til at skabe opbakning til iværksætterprojekter i deres lokalmiljøer, så virksomhederne får bedre muligheder for at vokse sig større, og de nye virksomheder forankres i de lokale strukturer.

God offentlig service til borgerne

Kommuner med tyndere befolkede områder bør være opmærksomme på, hvordan de udbreder kommunens tilbud til borgerne. Eksempelvis er antallet af folkeskoler siden kommunalreformen faldet med over 231 svarende til flere end hver femte folkeskole i Danmark (Undervisningsministeriet, 2020).

Konsekvensen for mange udenfor de større byer er, at forældre enten må lade deres børn pendle/blive kørt længere for at komme i skole, eller at de må oprette privatskoler. Det vil betyde en større udgift for den enkelte familie. Cevea foreslår, at kommuner i højere grad medtænker deres service, herunder folkeskole og dagtilbud, i en aktiv politik for bosætning og tiltrækning af virksomheder.

Decentralisering af uddannelsesinstitutioner

Tal fra Statens Byggeforskningsinstitut viser, at kun én af fem unge flytter tilbage til deres opvækstområde efter endt uddannelse (Andersen, 2017). Samtidig er der gennemført større fusioner, der har lukket uddannelsesinstitutioner i yderområderne. Ifølge en opgørelse fra Boligministeriet steg antallet af videregående studiepladser i Danmark med knap 68.000 i perioden 2006-2018, men kun 4.884 af pladserne er oprettet uden for landets syv største uddannelsesbyer (Transport- og Boligministeriet, 2019).

Lukning af uddannelsesmuligheder tvinger dermed de unge til at flytte fra yderområderne uden udsigt til, at de vender tilbage igen. Ifølge Vækstudvalget (2018) vil fraflytningen påvirke virksomhedernes rekrutteringsmuligheder, med den negative konsekvens at virksomheder må lukke eller flytte til områder med kvalificeret arbejdskraft. Danske Regioner peger på, at det store fald i ungdomsårgangene kræver nye politiske initiativer for at undgå at flere uddannelsesinstitutioner lukker (Danske Regioner, 2019).

Stærkere politisk styring af uddannelsesudbuddet

Cevea mener, at der er brug for en langt bedre planlægningen af uddannelsesudbuddene i Danmark lige fra ungdomsuddannelser til videregående uddannelser. Vi foreslår, at der sættes kapacitetslofter på ungdomsuddannelserne i de tætbefolkede områder, og at der stilles krav til de store erhvervsuddannelsesinstitutioner om at sikre en geografisk spredning af de mest efterspurgte erhvervsuddannelser, der samtidig har et beskæftigelsespotentiale i yderområderne. Med nye digitale platforme, samarbejde mellem institutionerne og udveksling af undervisere fra større

institutioner i store byer, kan vi sikre et lokalt uddannelsesudbud uden at gå på kompromis med den faglige kvalitet.

Det er desuden en fordel i afdækningen af land- og yderkommunernes styrkepositioner, at disse følges op med et lokalt forankret udbud af relevante uddannelsesretninger. Her har staten en afgørende rolle at spille for at understøtte, at det lokale erhvervsliv fødes med nye unge talenter fra lokale uddannelser. Foruden de uddannelsesretninger, der i størst omfang er rettet mod det private arbejdsmarked, er det lige så vigtigt at sikre, at også yderområderne har en lokal dækning af vigtige velfærdsuddannelser, så folkeskoler, ældrecentre, daginstitutioner i fremtiden kan rekruttere den relevante arbejdskraft. Løser vi ikke den udfordring, har det potentiale til at forringe tilflytningen og dermed vækstmulighederne yderligere. Koncentrationen af uddannelsesstilbuddene i de større byer er gået for vidt

Grøn omstilling forankret i land- og yderkommunerne

Stat, regioner og kommuner samt organisationerne og de større private virksomheder skal i langt højere grad end i dag spille en aktiv rolle i innovation og udvikling i land- og yderkommunerne. Cevea mener, at den grønne omstilling er en helt ideel mulighed, for at bidrage til land- og yderkommunernes vækst- og beskæftigelsesudvikling.

Politikere – og andre større aktører – kan udstikke en retning, som inspirerer til innovations- og vækstinitiativer, der samler relevante aktører og får ildsjæle og iværksættere rundt om i landet til at overveje, hvordan de kan bidrage – og samtidig skabe job. Der er allerede i dag eksempler på at politikere og offentlige myndigheder har påtaget sig den rolle. F.eks. satte Folketinget - med undtagelse af Liberal Alliance og Nye Borgerlige – med klimaloven et mål om en 70 % reduktion af CO2-udledning i 2030 ift. 1990-niveau (Regeringen, 6. december 2019).

Ifølge Concito (marts 2019) er 70 pct. af de beskæftigede i den grønne sektor ufaglærte eller faglærte. Den grønne omstilling har dermed et stort potentiale for en dyb social forankring. Denne forankring kræver, at politikere og myndigheder forholder sig til, hvilke yderligere positive sidegevinster politikerne ønsker, at klimaomstillingen skal kaste af sig.

Til at understøtte innovation og udvikling spiller risikovillig investeringskapital på forskellige udviklingsstadier en central rolle. Gennem forskellige fonde løfter den danske stat en stor del af denne opgave, men også en række andre fonde og puljer bidrager. Med *Danmarks Grønne Fremtidsfond* styrkes det statslige fondsapparatet med 25 mia. kr. gennem midler til Vækstfonden, Eksportkredit Fonden, Danmarks Grønne Investeringsfond og Investeringsfonden for Udviklingslande (Regeringen, 6. december 2019). Fonden skal bidrage til at fremme ”grøn omstilling, herunder udvikling og udbredelse af nye teknologier, omlægning af energisystemer til vedvarende energi, lagring og effektiv anvendelse af energi mv. og fremme af global eksport af grøn teknologi, særligt inden for vind.” (Regeringen, 3. december 2019).

Klimaloven medtænkes som redskab til en aktiv udviklingspolitik for land- og yderkommunerne.

Cevea foreslår, at realiseringen af klimaloven og anvendelsen af nytilførte fondsmidler i størst muligt omfang tilgodeser landets land- og yderkommuner gennem afprøvning og fremvisning af energi- og miljøteknologier, som foreslået af Vækstteam for grøn energi- og miljøteknologi (januar 2019: 8). Mere generelt bør man fokusere på mulighederne for lokal udvikling af de løsninger, hvor beliggenhed i de større byer ikke er absolut nødvendig. Lykkes det at skabe videns-clusters, nye innovationsvirksomheder og lignende udenfor byerne, vil det skabe grobund for tiltrækning og stiftelse af mindre virksomheder, der forsyner eller servicerer de større virksomheder og deres ansatte.

Opsummering

Det er Ceveas overbevisning, at de fem forslag, opsummeret neden for kan bidrage til at forbedre mulighederne for de områder, der ligger udenfor de største byer. Cevea foreslår

- at klimaloven tænkes som et redskab til en aktiv udviklingspolitik for land- og yderkommunerne.
- at anvende den offentlige udbudspolitik som et instrument til lokal erhvervsfremme,
- at kommunale servicetilbud medtænkes som en vigtig del af kommunernes bosætnings- og erhvervs politik rettet mod de mindre lokalsamfund.
- at iværksættere tilbydes bedre rådgivning, og at der arbejdes mere systematisk med at sikre lokalområdets opbakning til lokale vækstplaner.
- at der indføres kapacitetsloft på uddannelser i byområderne, og at staten sikrer en geografisk spredning af relevante erhvervs- og velfærdsuddannelser.

Referencer

Andersen, Hans Skifter, 2017. Udviklingen i unges fraflytning fra yderområderne og den geografiske centralisering af uddannelse:

<https://sbi.dk/Assets/Udviklingen-i-unges-fracflytning-fra-yderomraader-og-den-geografiske-centralisering-af-uddannelserne/SBi-2017-09.pdf>

Concito, marts 2019. Den danske grønne beskæftigelse:

<https://concito.dk/sites/concito.dk/files/media/document/DKGV-Besk%C3%A6ftigelsesanalyse.pdf>

COOP, april 2020. Madmanifest:

<https://om.coop.dk/sammen+om+bedre+mad/lokale+varer.aspx>

Danske Regioner, 2019. Fremtidssikrede Ungdomsuddannelser:

<http://www.e-pages.dk/regioner/159/>

Hjalager, Anne-Mette og Rasmussen, Hanna Barbara. 2014. Land-by partnerskaber:

https://www.sdu.dk/-/media/files/om_sdu/institutter/iful/udgivelser/clf+report+32.pdf

Regeringen, 6. december 2019. Aftale om klimalov:

<https://kefm.dk/media/12965/aftale-om-klimalov-af-6-december-2019.pdf>

Regeringen, 3. december 2019. Finansloven: Danmarks Grønne Fremtidsfond:

<https://www.regeringen.dk/nyheder/fl20-danmarks-groenne-fremtidsfond/>

Transport- og boligministeriet, 2019. Svar på Transport og Boligudvalgets spørgsmål 6 i brev af 26. juli 2019:

<https://www.ft.dk/samling/20182/almdel/tru/spm/6/svar/1584004/2066160/index.htm>

Udvalget for levedygtige landsbyer. April 2018. Afrapportering til regeringen:

<https://www.regeringen.dk/media/5087/anbefalinger-fra-udvalget-for-levedygtige-landsbyer.pdf>

Undervisningsministeriet, 2020. Antal grundskoler:

<https://www.uvm.dk/statistik/grundskolen/personale-og-skoler/antal-grundskoler>

Vækstudvalget, 2018. Mere vækst på landet:

<https://via.ritzau.dk/data/attachments/00112/593f26f6-3933-4d9d-9dbf-dc49e85c0357.pdf>